

IVN: VERENIGING VOOR NATUUR- EN MILIEUEDUCATIE

Wandeling door het glooiende Park Stokhorst

**Wandeling Stokhorst
Wijknummer 7531
Lengte 5,5 km
Duur ruim 1,5 uur**

Natuur in Stad en Land

Inleiding

Natuur in Stad en Land? Als mensen over natuur praten, dan hebben ze het meestal over natuurgebieden als de Sallandse Heuvelrug of de Wieden. Dat deze gebieden van groot belang zijn zal niemand ontkennen. Maar dat geldt ook voor de omgeving waarin wij mensen wonen en werken. We beseffen vaak niet dat net over de drempel van onze voordeur veel waardevolle stukjes natuur voorkomen. Gratis en voor niets mogen we genieten van alles wat daar groeit, bloeit, kruipt en vliegt. Levende wezens die zich een plaatsje veroverd hebben en zich thuis voelen in ons milieu van opeengepakte huizen en drukke straten. Soms vinden we daarbij nog de sporen van het Land, zoals dat was vóór de stad of wijk er werd gebouwd.

Ook Park Stokhorst heeft een paar stukjes natuur waar veel te zien valt, ook wat betreft de vroegere situatie. Om u hiermee nader kennis te laten maken heeft de afdeling Enschede van het IVN een wandelroute uitgezet in en even buiten deze wijk. Dit “boekje” beschrijft deze wandeling. Op de laatste pagina vindt u een plattegrond, met ingetekend de route.

In het boekje wordt de looproute aangegeven door middel van cursief gedrukte tekst in kleur.

Sommige in het boekje genoemde planten en bomen zijn slechts voor een deel van het jaar te zien. Situaties veranderen met het jaargetijde, en soms zelfs met de dag!

We wensen u een fijne wandeling toe.

Enschede, januari 2019

Nico van Diepen, Lidy Schans

De route is een aanpassing van de route, die in 2006 werd gemaakt door Mieke Vlierhaar en Laurens van Run. Zij baseerden zich op een routebeschrijving van Fokko Blaauwbroek van medio jaren 90.

Nadere informatie over het IVN: <http://www.ivn.nl>

IVN afdeling Enschede: <http://www.ivn.nl/afdeling/enschede>

De wandeling

Het beginpunt is aan de Magnoliastraat op de parkeerplaats nabij wijkboerderij 't Volbert. Wandel langs het appartementencomplex Bougainville naar het winkelcentrum.

Bij het appartementencomplex zie je aanplant van klimop, hедера helix. Bloeiende klimop zorgt laat in het jaar (oktober tot december) voor nectar voor insecten. In de winter rijpen de bessen, die dan weer voedsel zijn voor vogels, vooral duiven en lijsterachtigen. De 'gewone' kruipende of klimmende takken van klimop hebben handvormige gelobde tot gespleten bladeren. De bladeren aan de bloeiende takken zijn eirond of ruitvormig.

Loop langs de winkels. In 2012 is dit gebied nog gekozen tot lelijkste plek van Nederland. Steek de Brakerhorst over. U komt op de Pijlhuishorst en gezien de hoeveelheid groen wordt al duidelijk dat men over "Park Stokhorst" spreekt. Loop hier schuin naar links.

Vorbij het cirkelvormig plaveisel begint een eikenlaan, die omzoomd is met rododendrons (in het Grieks letterlijk: rozenbomen). In Twente werden deze groenblijvende struiken geïntroduceerd door de textielabrikanten, ter verfraaiing van hun landgoederen. De bebouwing sluit mooi aan bij het groen.

Volg deze laan.

De eiken hier zijn zo'n 140 jaar oud. Het Stokhorst is rijk aan dit type lanen. Ze werden na de ontginning van het gebied (vanaf de oprichting van de Heide Maatschappij, rond 1880), voor de in deze buurt wonende fabrikanten en herenboeren ingeplant (Van Heek, Ter Kuile, Spiele, enz.). U bevindt zich overigens in de niet meer met naam aangegeven Zonnebloemweg, waar vóór de bouw van dit wijkgedeelte enkele boerderijtjes stonden. De boeren aan deze zijde van de Floraparkstraat (toen Kotkampweg) waren over het algemeen pachters van de Erve Spiele, waarover later meer.

Aan de overzijde van de Floraparkstraat (die u bij het houten hek bereikt, maar niet oversteekt) overkapt een groen dak van enkele eeuwenoude eiken de weg waarlangs ook wat oude boerderijen stonden. In het eerste huis woonde generaties lang de familie Nijhuis. De voorlaatste telg was wijd en zijd bekend als tapmelkboer.

U blijft aan deze zijde van de Floraparkstraat en gaat over het voetpad linksaf.

De berm is ingezaaid met een zadenmengsel van wilde bloemen in het kader van 'Enschede bloeit op'. Afhankelijk van het jaargetijde kunt u hier allerlei moois aantreffen. Aan de linkerkant groeit de Japanse duizendknoop. Deze invasieve exoot komt helaas vrij veel voor in de wijk.

Na zo'n 80 meter komt er nu een pad links van u, maar u steekt de straat over bij het volgende pad rechts. U volgt dit pad tussen de huizen door en bij de T-splitsing gaat u linksaf. U gaat voorbij de parkeerplaatsen (links) direct rechtsaf en ziet even verder, recht voor u, het bordje Haarboerhorst. Ga daar naar links en steek de Winkelshorst over.

Hier blijkt hoe goed men de woningbouw heeft aangepast aan het prachtige, glooiende landschap (en gelukkig niet andersom!). U ziet op het grasveld links boven aan de trap een oude perenboom. Deze stond eens

in een fraaie boomgaard achter een bekende villa, die aan de Kotkampweg stond.

Ga tussen de hekken door de trap af. U doorkruist de restanten van een houtwal, de hogere bomen (eiken, berken) nu schaduwgevend aan de bewoners van de Elsmaathorst. Loop langs de huizen over het pleintje naar rechts. Ga tussen nummer 14 en nummer 15 het doodlopende stukje in tot aan het hek.

Het niveauverschil in de bodem is opmerkelijk. U bent in een aantal etappes afgedaald naar dit punt, en u kijkt uit over een laaggelegen vijver met een overvloedige begroeiing van gevlekte gele dovenetel, groot hoefblad, kleefkruid en veel brandnetels. Er zijn hier ook veel braamstruiken.

In de achtertuin links van u staat een gingkgo biloba, de Japanse notenboom. Deze wordt naar de vorm van de blaadjes ook wel eendenpootboom genoemd. De boom wordt gezien als een 'levend fossiel', omdat het de enig overgebleven vertegenwoordiger is van de familie der gingkgoaceae, die 150 miljoen jaar geleden al voor kwamen.

Ga even terug en dan richting grasveld. Vóór het grasveld gaat u linksaf.

Het rijtje huizen waar u voor staat, Elsmaathorst 20 t/m 26, is ontworpen door de Enschedese architect Nico Zantinge, die veel heeft gebouwd in Enschede, en vooral ook in de wijk Stokhorst. Deze huizen zijn heel kenmerkend voor Zantinge: gebouwd van gele bakstenen, rode gebakken dakpannen, lessenaardak, forse gemetselde schoorstenen, speelse details met ronde vormen, naar de straatkant vrij gesloten, maar naar de tuinkant heel open.

Zie ook <http://www.architectuurgidsenschede.nl/objects/object00000174/>

Ga het paadje in tussen nummer 21 en nummer 22. U bereikt de vijver, die u eerder van boven zag. Loop door tot het bruggetje.

U kunt nu de fraaie tuinzijde van de Zantinge-huizen goed zien.

De vijver was jaren geleden nog zeker een derde gedeelte groter. Bij het bouwrijp maken voor de huizen die we zojuist bekeken hebben, werd het hoge geboomte "domweg" omver het water ingeduwed en afgedekt met zand (een goede ondergrond voor de huizen?). De vijver heet in de volksmond 'het politiegat', omdat vroeger de agenten hier wel eens (il)legaal een duik in het zilte (?) nat namen. Ook wordt de naam 'het haantje' gebezigd, waarschijnlijk genoemd naar de groenteboer De

Haan, die net voorbij het bruggetje een klein huisje had.

De vijver is ontstaan door kleiwinning voor de steenbakkers in de buurt. Vanaf 1651 is er in de buurt klei gewonnen, en in de loop der eeuwen hebben er veel steenfabrieken gestaan in dit gebied, onder andere waar nu de sportschool Trifora staat. Veel straatnamen herinneren aan dat verleden: Steenweg, Estrikstraat, Ringovenstraat, Tichelweg, Leemkuilstraat, Leemhof en Schouwinkstraat (genoemd naar Johan Schouwink, die in 1651 als eerste een vergunning kreeg voor het afgraven van klei). De (kei)leemlaag hield en houdt veel water vast, en dat is gunstig voor een uitbundige plantengroei.

Eens was hier sprake van een klein natuurreservaat. De toenmalige leden van de Natuur Historische Museum Vereniging mochten hier van de Gemeente Enschede vrij onderzoek doen, mits zij het Gemeentebestuur eens per jaar symbolisch een tuintje bloemen, geplukt in dit gebied, kwamen aanbieden.

Deze vijver is één van de voedingsbronnen voor de Roombeek.

Ga terug naar de Elsmaathorst.

Bijna aan het eind van de vijver ziet u hop langs de elzentakken omhoog slingeren. De vrouwelijke hopbellen, die na de bloei ontstaan, worden bij bierproductie gebruikt.

Linksaf: zie bordje Elsmaathorst aan lantaarnpaal. Loop hier rechts omheen en ga daarna meteen weer rechts een wandelpad op. De loop van het beekje (links) is parallel met het wandelpad te volgen.

Dit beekje is ook op te vatten als de bovenloop van de Roombeek. Vroeger was dit gebied een maat, of made. Het was laag gelegen, vochtige grond, die alleen geschikt was voor hooiland. (Het woord maat komt veel voor in Twente in veldnamen en eigennamen, en is verwant met het

Engelse meadow.) We zien hier ook de els groeien, een boom die houdt van vochtige grond. De naam Elsmaathorst wordt opeens heel begrijpelijk.

U steekt opnieuw de Winkelshorst over en blijft het voetpad volgen. Tussen wat huizen door kruist u een straat, de Groenlandhorst.

Langs het pad ziet u ook weer een bloemenlint van 'Enschede bloeit op'. Links veel berken en vlierstruiken. Het beekje laat zich hier en daar zien. De vlierbessen worden wel gebruikt bij de bereiding van jam, limonadesiroop en (vlier)bessenjenever. Van het sap wordt ook stempelinkt gemaakt t.b.v. vleeskeuringen. In praktisch alle hoestsiropen is vlierbessensap verwerkt. En kent u het dopen van vlierbloesem in dun beslag voor pannenkoeken en het daarna bakken in olie. Een lekkernij, die veel in Zuid Duitsland bereid wordt?

Rechts zult u een boerderij ontdekken. Deze bekijken we straks aan de voorkant. Hier ligt, bij het vijvertje, een bouwwerkje, dat mogelijk een restant is van een landweer. Deze verdedigingswallen werden vanaf 1300 gebruikt ter bescherming van have en goed.

Velen zien dit vijvertje als dé bron van de Roombeek.

Bij de vijver even het voetpad rechts in en aan het eind daarvan naar rechts kijken.

Voor u ziet u de boerderij van zo-even weer: het vroegere Erve Kotkamp (denk aan: Kotkampweg!). In 1980 is de boerderij van de oorspronkelijke plaats, onder de kolossale eiken waar u zich nu bevindt, 30 meter verderop weer "neergezet".

Even teruglopen naar de vijver en vervolgens rechtsaf het pad langs de asfaltweg nemen (Noord Esmarkerrondweg). Bij de oversteekplaats naar de overkant gaan. Het rijk begroeide pad volgen (weer mooie eiken) tot

aan de brievenbus links. U gaat hier linksaf de Vaarwerkhorst in (geen bordje).

De bewoners hier hebben riante tuinen en het zou in dit bestek te voeren alle inheemse en uitheemse struiken en bomen te benoemen. Geniet u eenvoudig van de individuele opvatting van "Natuur in Stad en Land".

Wandelt u deze horst af tot de T-splitsing. U moet rechts aanhouden om het bord "doodlopende weg" te zien. Daar gaat u linksaf de Backenhangenlaan in. Nu langs het roodwitte paaltje rechtuit.

Let u op de mooie berken en de verschillende soorten wilgen. Van de laatste bomen heeft de ene lancetvormige bladeren en de andere eivormige.

Aan het eind van de weg links; dit is de van Heeckerenlaan (geen bordje!).

Voor de kruising van deze straat met de Twickellaan en de Singravenlaan staat rechts een opmerkelijke (moeras)eik, waarvan de stam en bladeren veel lijken op die van de Amerikaanse eik. De eikels daarentegen verschillen enorm van elkaar.

Ga rechtsaf de Twickellaan in en volg die tot huisnummer 16.

Dit huis is een ontwerp van de beroemde architect en meubelontwerper Gerrit Rietveld. Het is gebouwd in 1961/1962 in opdracht van de toenmalige directeur van de AKI, de heer J.D.J. Pronk. Dit is het enige Rietveldhuis in Enschede, maar niet het enige bouwwerk van Gerrit Rietveld. Het carillon op de campus van de UT is ook van zijn hand. Zie ook

http://www.architectuurgidsenschede.nl/objects/dir_00005/

Ga een klein stukje terug en sla rechtsaf het Stokhorstpad in.

Het tweede huis links (Singravenlaan 10), woonhuis Granaada, is ontworpen door Herman Haan (die veel studentenwoningen op de campus van de UT heeft ontworpen), in samenwerking met Jan Rietveld, zoon van Gerrit.

Zie ook <http://www.architectuurgidsenschede.nl/objects/object00000281/>

Steek de Singravenlaan over, dus volg het Stokhorstpad.

In enkele berken zie je (hele kleine) heksenbezems. Parasitaire organismen verstoren de sapstroom, waardoor die "bezems" ontstaan. Door verkoling van berkentakken en -wortels wordt berkenteer verkregen en daaruit weer berkenolie. Uit de schors haalt men berkenschorsolie. Een mengsel van deze twee wordt gebruikt bij de productie van juchtleer.

Aan het einde van het pad linksaf de Stokhorstlaan in.

Rechts kijkt u uit op de Kleine Linder es. Het hoogste punt daarvan ligt op circa 60 meter boven NAP. Ter vergelijking: het Enschedese NS-station ligt op circa 40 meter en de UT op 28 meter.

De Stokhorstlaan voert, richting Oldenzaalsestraat gaand, langs het oorspronkelijke landgoed Stokhorst, waarnaar men de aanliggende wijk genoemd heeft.

U gaat rechtsaf de (voor auto's doodlopende) Driehoeksweg in.

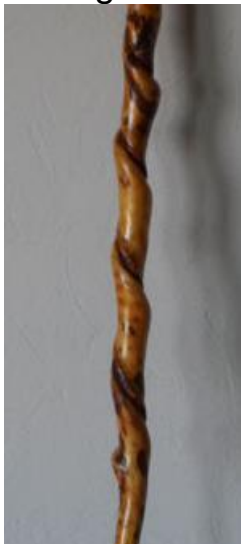
Tegenover huisnummer 42, bij lantaarnpaal nummer 6, groeit in de greppel het heermoes, ook wel paardenstaart genoemd. Vroeger een veelzijdig geneesmiddel. Even voorbij huisnummer 38 een rode hazelaar (links in de tuin), waaraan over het algemeen meer noten plegen te komen dan aan zijn groene soortgenoot.

Tegenover huisnummer 32 rechtsaf (door de oude poort) het voetpad in.

Vroeger was dit een van de oprijlanen naar landgoed en huize "De Hooke Boekel". Bernard van Heek had zijn domicilie op het Ame-link/Bouwhuis te Lonneker en kon vanaf daar snel het in aanbouw zijnde "De Hooke Boekel" bereiken (het huis is in 1928 afgebouwd).

Langs het pad een veelheid aan gevlechte dovenetel, brandnetels en vlierstruiken. Van de brandnetels werden eertijds stengelvezels gesponnen en vervolgens geweven tot neteldoek (later vervangen door katoen). Verderop ook het bekende kleefkruid en zevenblad. Waar het laatste eenmaal groeit, is het praktisch niet meer uit te roeien. Bij het schuurtje (links bij het begin van de weide) staat een sneeuwbes.

Rechts staan een aantal wat “zieilige” lijsterbessen, waaromheen een kamperfoelierank zich omhoog slingert. De lijsterbes groeit ook en wordt dikker, waardoor de rank gaat knellen. Zo ontstaat een “goastok” (wandelstok). De hardere soorten hout (eik bijv.) hebben geen last van de insnoerende rank.

Rechts kunt u ook de salomonszegel ontdekken. De knoestige wortelstok van deze plant krijgt jaarlijks aan de voorkant een nieuw lid toegevoegd, dat in de lengte een opgerichte, bovengrondse stengel voortbrengt. Op de leden van het voorgaande jaar blijft een litteken over, waaraan stippeltjes aan de vaatbundels herinneren. Dit litteken nu zou lijken op het zegel van koning Salomon. De Twentenaar gaf de plant een praktischer naam: “Mot (of zeug) met biggen”.

U treft ook bosandoorn en nagelkruid aan. Wortelstokken van de laatste stonden vroeger goed bekend als huismiddel. Ze werden ook toegevoegd aan bier, wijn, gedistilleerd en essence, en gebruikt bij de fabricage van mondwater (odol). In de wortel zit o.a. een etherische olie, die bij

het drogen van de wortel vrijkomt. Dat heeft de smaak van de geurige kruidnagel.

Even voor de bocht naar rechts nog lieve vrouwe bedstro en dalkruid. Alle delen van eerstgenoemde bevatten aromatisch geurende cumarine, dat bij gedroogde planten vrijkomt. Het werd als huismiddel gebruikt tegen geelzucht, blaasstenen, onregelmatige hartwerking en als kalmeringsmiddel en zweetafdrijvend middel.

De beuken hier hebben wat eigenaardige vormen, als uit Anton Pieck tekeningen. Misschien zijn zij vroeger door wild of vee aangevreten, maar mogelijk ook door boeren op schouderhoogte afgekapt, om welke reden ook.

U krijgt een mooie uitkijk over de es (jaren geleden door aanwonenden voorlopig veilig gesteld tegen de geplande bebouwing).

Het lelietje van dalen accentueert de fraaie laan en zo nu en dan zweeft en duikt een buizerd over en op de es.

U komt weer bij de Stokhorstlaan en steekt deze over. Loop de laan af en u komt bij de Kleine Linderesweg. Rechtsaf gaand zullen u de verhogingen in het bos (rechts) opvallen.

In het moerassige gebied zijn bomen geplant, die eigenlijk niet zo goed tegen een hoge waterstand kunnen. Daarom werden rabatten aangelegd, langwerpige ophogingen, afgewisseld met diepe greppels.

Waar rechts de bebouwing begint (waar door de bomen een Zantingehuis te zien is met oranje vierkantjes met ronde uitsparing) was vroeger links een gezamenlijke bleek(weide). De vroegere bewoners van deze boerderij werden eenvoudig aangeduid met "de Bleekens". Overigens hadden zij nog wel vier bijnamen.

Na het bosperceel volgt links tegenover de Vaarwerkhorst een houtwal. De wallen deden vroeger dienst als eigendomsbegrenzing. Door allerlei stekelachtige begroeiingen hielden ze ook de beesten buiten bepaalde grondstukken (of juist er binnen).

Prikkeldraad kwam pas na de eerste wereldoorlog goed in de handel. De boer haalde ook zijn geriefhout van de wallen, hout voor allerlei werktuigen. Zelfs de doornachtige als sleedoorn, frambozen en bramen werden voor diverse doeleinden gebruikt. De takkenbossen (boeske) werden gebruikt om er de ovenvuren mee te stoken. Eiken liet men veelal staan en werden na verloop van tijd de zogenaamde "overstaanders". Dan waren zij groot en omvangrijk genoeg om het gebint voor de bouw van schuur (schop) en boerderij te leveren. Na de tweede wereldoorlog hadden wij rond Enschede zo'n 500 (!) strekkende kilometer van zulke wallen. Nu probeert men alsnog "aan elkaar breiend" de helft van dit aantal

kilometers weer te bereiken. Zo proberen wij de ingeslopen versnippering van planten- en dierenwereld tegen te gaan en zoveel mogelijk oude natuurwaarden te herstellen.

De Kleine Linderesweg gaat over in de Sleutelbloemweg (kruising Floraparkstraat; ook hier vroeger Kotkampweg). Rechtdoor wandelen, bocht naar rechts. U steekt de Noord Esmarkerrondweg over en gaat linksaf langs de Noord Esmarkerrondweg, stukje fietspad, dan voetpad. Vóór de Hoge Boekelerweg buigt dit pad naar rechts. Blijf het pad volgen.

Waar een klein paadje naar rechts is, bevindt zich een groep oude eiken. Op <http://www.twentsetaalbank.nl/docs/Inschrien1972.1.pdf> lezen we "Tot voor kort lag aan de Hogeboekelerweg te Enschede het Erve Spiele, te midden van hoog opgaand eikenhout. Ook dit erf heeft plaats moeten maken voor de steeds sneller om zich heen grijpende stadsuitbreidingen." Dit is dat eikenhout en hier bevond zich Erve Spiele, genoemd aan het begin van de wandeling.

Rechtdoor gaand komt u aan het begin (of eind, zo u wilt) van de kastanjelaan, die de oprijlaan van Erve Spiele vormde. Volg deze kastanjelaan. Bij de poort van Erve Spiele steekt u de Brakerhorst over, en u bent weer op de parkeerplaats bij 't Volbert.

We hopen dat u een prettige wandeling heeft gehad.

